

КОУЧИНГ-ТЕХНОЛОГІЯ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ІНІЦІАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

COACHING TECHNOLOGY IN FORMING THE SOCIAL INITIATIVE OF FUTURE SOCIAL WORKERS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем формування у соціальних працівників соціальної ініціативності засобами коучинг-технології. У статті розкрито зміст поняття «соціальна ініціативність майбутнього соціального працівника», «коучинг-технологія». Соціальну ініціативність майбутнього соціального працівника розглядаємо як інтегративну характеристику особистості майбутнього фахівця соціальної сфери, що виявляється в соціальній активності, суб'єктивності, здатності здійснювати самостійний вибір, соціально корисні рішення, реалізувати їх та брати відповідальність за майбутній розвиток держави. Зазначено, що коучинг як технологія формування соціальної ініціативності майбутніх соціальних працівників є цілісною системою принципів, форм та інструментів персональної та емоційної підтримки, яку отримує майбутній фахівець для здійснення самостійної діяльності, що спрямована на практичну реалізацію творчого потенціалу з метою самореалізації та конструктивного перетворення оточуючої дійсності.

З'ясовано, що викладачі окрім традиційного навчання студентів застосовують технологію коучинг, здійснюючи діяльність з їхнього педагогічного супроводу, розвиваючи у них впевненість у собі, мотивацію до саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації. Освітня практика засвідчує, що використання технології коучинг сприяє розвитку у них організаційських та лідерських якостей, які корелюють із соціальною ініціативністю майбутніх соціальних працівників як їх важливою професійною якістю. Це сучасний спосіб взаємодії з людьми, що дозволяє побачити і застосувати потенціал кожного студента. При цьому коучинг є особливим інструментом, який допомагає викладачам встановлювати максимально ефективну взаємодію зі студентами та сприяє формуванню у них соціальної ініціативності.

Ключові слова: соціальна ініціативність, коучинг-технологія, студент, майбутній соціальний працівник, заклад вищої освіти.

The article is devoted to one of the urgent problems of forming social initiative among social workers by using of coaching technology. The article reveals the concept of «social initiative of the future social worker», «coaching technology». We consider the social initiative of the future social worker as an integrative characteristic of the personality of the future specialist in the social sphere, which is manifested in social activity, subjectivity, the ability to make independent choices, socially useful decisions, implement them and take responsibility for the future development of the state. It is noted that coaching as a technology for forming the social initiative of future social workers is a complete system of principles, forms and tools of personal and emotional support that the future specialist receives for independent activities aimed at the practical realization of creative potential for the purpose of self-realization and constructive transformation of the surrounding reality.

It was found that, in addition to the traditional training of students, teachers use coaching technology, carrying out activities for their pedagogical support, developing their self-confidence, motivation for self-development, self-improvement, and self-realization. Educational practice confirms that the use of coaching technology promotes the development of organizational and leadership qualities in them, which correlate with the social initiative of future social workers as their important professional quality. At the same time, coaching is a special tool that helps teachers establish the most effective interaction with students and promotes the formation of social initiative in them.

Key words: social initiative, coaching technology, student, future social worker, higher education institution.

УДК 378.147:37.01
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/71.1.13>

Майданюк М.О.,

аспірант кафедри теорії та технології соціальної роботи
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування соціальної ініціативності майбутніх соціальних працівників є одним із найважливіших завдань системи вищої освіти. На цьому аспекті розвитку особистості майбутнього фахівця наголошується у Законі «Про вищу освіту». Зокрема, серед основних завдань закладу вищої визначено «утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах [3]. Відтак, сучасне суспільство потребує молодих людей, здатних самостійно здійснювати вибір, приймати соціально корисні рішення, практично реалізувати їх та нести відповідальність за майбутній розвиток держави.

Сформована таким чином одна з цілей професійної освіти передбачає якісне розширення змісту освіти та її перехід на становлення у майбутнього фахівця професійно-особистісних компетенцій. Використання коучинг-технології відповідає поставленій меті щодо гуманізації системи професійної освіти та дозволяє створити особистісно-розвивальний освітній простір, що будується згідно логіки індивідуального навчання та сприяє самовдосконаленню, самовизначенню, самореалізації студентів. І, відповідно, застосування інноваційних педагогічних технологій створює сприятливі умови для підвищення рівня соціальної активності, ініціативності студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми використання технологій коучингу присвячено роботи українських та зарубіжних авторів:

І. Адізес, М. Аткинсона, М. Бет О'Ніл, А. Брауна, Т. Голві, Дж. Джеймсона, К. Дугласа, О. Комар, Т. Леонарда, Еге. Парслоу, О. Пометун, С. Романової, Дж. Селлін, В. Сідоренко, О. Тіщук, Дж. Уїтмора, Д. Хамері, Т. Чернової та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Наявність значного інтересу до проблеми формування соціальної ініціативності майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти та відсутність фундаментальних досліджень вказаного напрямку зумовили необхідність організації дослідницької діяльності.

Мета статті – розкрити стан дослідженості проблеми формування соціальної ініціативності майбутніх соціальних працівників засобами коучинг-технології.

Виклад основного матеріалу. Соціальну ініціативність визначаємо як інтегративну характеристику особистості майбутнього фахівця соціальної сфери, що виявляється в соціальній активності, суб'єктивності, здатності здійснювати самостійний вибір, соціально корисні рішення, реалізувати їх та брати відповідальність за майбутній розвиток держави.

Аналіз проблеми формування соціальної ініціативності майбутніх соціальних працівників дозволив виявити протиріччя між потребою суспільства у фахівцях соціальної роботи з розвинутою вищезначеною якістю та недостатньою розробленістю змісту, форм, методів, технологій такої підготовки у закладах вищої освіти.

Виступаючи ефективним інструментом професійно-особистісного розвитку, технологія коучингу ґрунтується на ідеї: про те, що кожній людині притаманна достатня кількість внутрішніх ресурсів для досягнення бажаних цілей та становлення своєї особистості відповідно до власних ідеальних уявлень. Для виявлення цих ресурсів людині необхідне занурення у свій внутрішній світ з метою усвідомлення власних потреб, інтересів, мотивів поведінки. Як стверджує Д. Юнг, «... найстрашніша зустріч – це зустріч із собою» [10]. Відтак зустріч із самим собою потребує кваліфікованого наставника – коуча, який здатний спрямовувати індивіда до самоаналізу, саморозвитку та самореалізації.

Міжнародна Федерація коучингу визначає цей термін як безперервне співробітництво, що допомагає клієнтам досягати реальних результатів в особистісному й професійному житті, поглиблюючи свої знання, підвищуючи свій ККД, покращуючи, при цьому, якість життя та як цілісну систему реалізації об'єднаного потенціалу (соціального, особистісного, професійного, творчого тощо) всіх учасників процесу розвитку для отримання максимально ефективного результату [6].

Коучинг, за Т. Голві, є методикою розкриття потенціалу особистості для максимізації власної продуктивності та ефективності [5]. На цьому

аспекті акцентував свою увагу Т. Дж. Леонард, зазначаючи на коучингу як «системі реалізації соціального, особистісного, творчого потенціалу учасників освітнього процесу з метою отримання максимально можливого ефективного результату» [11].

Водночас слід зазначити, що коучинг як технологія формування соціальної ініціативності майбутніх соціальних працівників є цілісною системою принципів, форм та інструментів персональної та емоційної підтримки, яку отримує майбутній фахівець для здійснення самостійної діяльності, що спрямована на практичну реалізацію творчого потенціалу з метою самореалізації та конструктивного перетворення оточуючої дійсності.

З огляду на це, впровадження коучингу у систему професійної освіти слугує інноватизації освітнього процесу та призводить до підготовки висококомпетентних мобільних фахівців, які не просто адаптовані до зовнішніх умов, що постійно змінюються, але й виявляють соціальну ініціативність, відповідальність у професійній самореалізації. У контексті формування соціальної ініціативності майбутніх фахівців соціальної роботи зміст коучингу відображається у здійсненні взаємодії за допомогою діалогу, певній послідовності запитань, що задаються коучем (викладачем) студенту. Такий діалог дозволяє йому самостійно знайти рішення актуальної соціальної проблеми, виявляти ініціативу та практично реалізувати її. При цьому коучинг дозволяє через добровільну співпрацю розвивати здатність студента самостійно та відповідально реалізовувати свій потенціал та конструктивно перетворювати оточуючу реальність.

Важливо зазначити, що під час діалогу викладач – коуч допомагає студенту осмислити та сконцентруватися на власних професійних, особистих та життєвих цілях, а також визначити необхідні внутрішні та зовнішні ресурси для відповідальної реалізації актуальних завдань саморозвитку [8; 11]. Отже, коучинг-технологія ґрунтується на основі суб'єкт-суб'єктного взаємодії та обов'язково передбачає активну особистісну позицію.

Своєю чергою студент, співпрацюючи з фахівцем – коучем, виступає у ролі партнера з розкриття своєї життєвої позиції, пріоритетів, цілей, а коуч уникає директивного керівництва, вказівок, готових порад чи рекомендацій, оскільки визнає абсолютне право іншої людини щодо здійснення самостійного вибору та прийняття відповідального рішення. Викладач – коуч виступає з позиції безоціночного ставлення і не може визначати цінність висловлювань, ідей чи рішень студента. Стрижневими характеристиками діяльності коуча виступає: 1) недирективний, розвиваючий та діалоговий стиль спілкування та діяльності; 2) безоцінне ставлення; 3) партнерська (неекспертна) система

взаємодії коуча та клієнта на основі проактивності та рівноправності; 4) суб'єкт-суб'єктні відносини; 5) активний та творчий характер коучингового процесу; 6) здатність стимулювати мислення та творчість студентів; 7) вміння надихати студента на здійснення усвідомленого та самостійного вибору, ухвалення рішення, а також на максимальне розкриття власного професійно-особистісного потенціалу; 8) позитивна спрямованість на досягнення ефективного результату та розвиток соціальної ініціативності, лідерських якостей студентів [9]. Таким чином, викладач як коуч супроводжує майбутнього соціального працівника у його індивідуально-особистісному та професійному розвитку та орієнтований на актуалізацію суб'єктної ініціативності та активності на основі звернення до його внутрішніх ресурсів.

У межах сфери освіти Т. Борова розглядає коучинг як «... багатоаспектне поняття, процес, спрямований на розвиток особистості, а також систему заходів щодо встановлення взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу з метою досягнення взаємно визначених цілей як в аспекті удосконалення професійної діяльності, так і підвищення якості навчання у закладі вищої освіти» [2].

Своєю чергою С. Романова окреслює коучинг «... як феномен освітнього процесу, що побудований на мотивуючій взаємодії, за якої викладач створює спеціальні умови, спрямовані на розкриття особистісного потенціалу студента для досягнення ним значних для нього цілей в оптимальні терміни, в конкретній предметній галузі знань» [5; 7].

Водночас пріоритетним у формуванні соціальної ініціативності є організація взаємодії викладача та студента таким чином, щоб студент «тут і зараз» зміг поринути в актуальну соціально значущу проблему, усвідомивши свою роль, активно включаючись у реалізацію оптимальних шляхів та способів її вирішення. При цьому коучинг виступає ефективною технологією налагодження партнерської взаємодії викладача і студента, соціального працівника і отримувача соціальних послуг.

З точки зору вчених, фахівець-коуч не аналізує минулий досвід та проблеми клієнта, а має бути орієнтований на його певну особистісну чи професійну мету в майбутньому та концентрує свою увагу на допомозі клієнту у визначенні плану досягнення цієї мети в теперішньому та майбутньому з урахуванням минулого досвіду, що дозволить досягнути мети максимально ефективно. Фокус уваги коуча проєктується на майбутнє, зокрема, на уточнення траєкторії руху щодо досягнення мети [9; 12; 13].

Узагальнюючи викладене, порівняно з іншими методами роботи коучинг передбачає вирішення завдань у вигляді розвитку ініціативності, самостійності та персональної відповідальності студента за результат. Іншими словами, акцентами

досягнення успіху у коучингу виступає ініціативність, самостійність та відповідальність студента.

Бачиться особливо суттєвим, що у сучасних умовах застосування коучингу спрямоване на вирішення наступних завдань: а) розкриття особистісного потенціалу майбутніх соціальних працівників для максимального підвищення їх особистісної та професійної ефективності; б) створення умов, що сприяють усвідомленню ними своїх здібностей, можливостей, інтересів, цілей; в) надання підтримки майбутнім соціальним працівникам у досягненні поставлених особистісних і професійних цілей.

Згідно з цим, викладачі окрім традиційного навчання студентів застосовують технологію коучинг, здійснюючи діяльність з їхнього педагогічного супроводу, розвиваючи у них впевненість у собі, мотивацію до саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації. Освітня практика засвідчує, що використання технології коучинг сприяє розвитку у них організаторських та лідерських якостей, які корелюють із соціальною ініціативністю майбутніх соціальних працівників як їх важливою професійною якістю. При цьому коучинг є особливим інструментом, який допомагає викладачам встановлювати максимально ефективну взаємодію зі студентами та сприяє формуванню у них соціальної ініціативності.

Інструментами використання технології коучинг виступає інтерактивна взаємодія, яке може бути організована у формі бесіди, коуч-заняття, елементів тренінгу, рефлексивної сесії, дискусії на зразок «запитання-відповідь», диспуту та ін. [4].

Слід відмітити, що у процесі роботи фахівець коучингу застосовує різні психологічні техніки спілкування та взаємодії: а) пасивне слухання; б) активне слухання; в) емпатійне слухання; техніку приєднання та ін. Такий підхід створює атмосферу довірливих відносин, а також дозволяє вибудувати оптимальні умови, що сприяють особистісному та професійному становленню, зростанню студентів. Застосування технології коучинг може здійснюватися у різних форматах та формах: 1) безпосередня особиста зустріч; 2) телефонний контакт; 3) спілкування за допомогою мережі Інтернет.

У практиці формування соціальної ініціативності майбутніх соціальних працівників доречно використовувати такі основоположні методики та конкретні інструменти коучингу: 1) запитання методика GROW, що складається з 4 етапів та передбачає певну послідовність постановки питань; 2) методика «ПРАВДА», що включає 6 аспектів: П – проблема, Р – результат, А – аналіз, В – погляди, Д – дії, А – аналіз; 3) «Піраміда Ділтса» («Піраміда логічних рівнів»), передбачає аналіз інформації відповідно до логіки ієрархії наступних логічних рівнів: оточення, дії, здібності, цінності та переконання, ідентичність. Вихід на

позаособистісний інформаційний рівень є баченням своєї місії у широкому контексті великих соціальних груп та всього соціуму; 4) техніка «Колесо життєвого балансу Томас Дж. Леонарда» («Колесо коучингу»), що по суті є малюванням кола, що ділиться на сектори – 8 життєвих сфер, які потім оцінюються; 5) техніка стратегії Уолта Діснея є організацією розумового процесу з позиції трьох ключових ролей: мрійник (генератор ідей), реаліст (той, хто втілює ідеї у життя) та критик (критика ідей); 6) техніка «Декартові запитання» побудована на основі особливої схеми візуалізації думок [1; 12] та ін. Крім цього, в ході коуч-роботи використовуються різні сучасні та ефективні бізнес-технології (мозковий штурм, стратегічне планування, тайм-менеджмент, SWOT-аналіз, розстановка пріоритетів та ін.), а також психологічні техніки рефреймінгу, шкалювання, візуалізації та ін. [4].

Висновки. Таким чином, організація процесу формування соціальної ініціативності майбутніх соціальних працівників засобами коучингу дозволить здійснювати самостійне покрокове осмислення та вирішення проблемних особистісно та соціально значущих ситуацій. При цьому важливою перевагою технології коучингу виступає можливість адаптації до умов використання у системі освіти – процесах навчання, виховання та розвитку особистості майбутнього фахівця соціальної сфери. Коучинг-технологія виступає як засіб розкриття потенціалу фахівця з метою максимального підвищення його ефективності та спрямований на оцінку компетенцій, виявлення слабких і сильних сторін, посилення мотивації на досягнення результату і підвищення професійної компетентності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аткинсон М., Чойс Т. Рей. Покрокова система: Наука і мистецтво коучингу / Пер. с англ. К.: Companion Group, 2010. 256 с.

2. Борова Т.А. Концепція освітнього коучингу. *Педагогіка. Психологія та медико-біологічні проблеми виховання і спорту*. 2011. №12. С. 12–16.

3. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

4. Нежинська О. О. Основи коучингу: навчальний посібник. – Київ; Харків: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. – 220 с.

5. Романова С.М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2010. Вип. 3. С. 88–86.

6. Сидоренко В.В. Положення про педагогічний коучинг в системі післядипломної освіти. Донецьк: Витоки, 2014. 63 с.

7. Тернопільська В.І., Бакуліна О.С. Особливості застосування освітніх технологій у формуванні мобільності студентів. *Pedagogical and psychological sciences: regularities and development trends: Collective monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2020. р. 370–385.

8. Тернопільська В.І. Теоретичні засади реалізації ціннісного підходу до виховання особистості. *Нові технології навчання: наук.-метод зб*. 2016. Вип. 88. ч. 2. С. 21–25.

9. Downey M. *Effective Coaching: Lessons from the Coaches Coach: Lessons from the Coaches Coach*, 2003. 288 с.

10. Jung C. G. *Psychology of the Unconscious*, 2003. 624 с.

11. Leonard T.J., Renton J. *Coaching and Mentoring: What They Are and How to Make the Most of Them*. The Economist Newspaper. Ltd., 2009. Pp. 8–27.

12. Skorobagatska O. Prerequisites for the coaching technologies origin in the staff management system. *Physical and Mathematical Education*. 2021. Issue 1(27). P. 18–22.

13. Ternopilskaya V., Vasylyeva-Khalatnykova M., Chuiko O., Bakhov I. & Chernukha N. Social Rehabilitation Practices of Inclusion In The Educational Process In Working With Children With Disabilities. *PROPOSITOS Y REPRESENTACIONES*. 2021. Issue. 9.